

Zagrebački estetički laboratorij (ZES – LAB): Nasljeđe filozofije Pavla Vuk-Pavlovića na Fakultetu hrvatskih studija

Budućnost, dobrota, kultura, ljepota, uzgoj i vrijednost, neki su od temeljnih pojmova filozofije Pavla Vuk-Pavlovića (1894–1976). Upravo na tim principima nastaje znanstveno-kulturni projekt *Zagrebački estetički laboratorij*, pokrenut u ožujku 2023. godine u sklopu Udruge studenata filozofije *Scopus* na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Filozofija odgoja i estetika, dva glavna filozofska područja kojima je Vuk-Pavlović posvetio najveći dio svoje znanstvene i nastavničke djelatnosti, pronašla su svoju praktičnu primjenu u radu *Estetičkog laboratorija* koji je Vuk-Pavlović osnovao akademske godine 1959/1960. na Filozofskom fakultetu u Skopju. Kroz *Estetički laboratorij* kao svojevrsnoj radionici koja je s vremenom prerasla u značajan kulturni centar, Vuk-Pavlović je uspješno povezo umjetnost i filozofiju, dva, prema njegovu učenju, puta spoznavanja bitka svijeta koja moraju međusobno surađivati. No, povrh toga, umjetnost je u sklopu djelatnosti Vuk-Pavlovićeve *Laboratorija* imala mogućnost ispunjavati svoju najvišu, odgojnu funkciju gradeći i osiguravajući budućnost ljudskosti i humanog, čovječnog svijeta. Umjetnost komunicira, provocira, uzbuđuje i izaziva promatrača. Ona ga oblikuje i odgaja na način da propitkuje, preispituje i unaprijeđuje svijet oko sebe te gradi budućnost na principima najviših ljudskih vrijednosti. Estetski odgoj prema Vuk-Pavloviću omogućava pojedincu da dosegne puninu čovječnosti, da postane *ličnost*. Pitanje smisla i svrhe života nije u njegovoj kratkotrajnosti, već budućnosti koju treba osigurati. U tome ključna uloga pripada umjetnosti, točnije »živoj umjetnosti« koja tek kroz aktualnu kulturu u direktnoj interakciji može priopćiti vrijednosni doživljaj i ostvariti svoj poziv te tako biti »snubiocem za vrednote i njihovo ostvarenje«. ¹ Takve je ideje Vuk-Pavlović prenosio kroz svoj znanstveni, filozofski, ali i praktični rad u okviru *Estetičkog laboratorija*. U svojoj trajnoj zauzetosti oko pitanja slobode i dostojanstva bića, usađivanja i rasađivanja pravih vrijednosti, individualnosti i kreativnosti, sposobnosti suživljavanja i razvoja osjećaja odgovornosti za društvo, Vuk-Pavlović je u okviru svog *Estetičkog laboratorija* djelovao kao pomagač u gradnji intelektualne, emocionalne i duhovne dimenzije pojedinca.

¹ Pavao Vuk-Pavlović, »Vrednota u svijetu«, u: Pavao Vuk-Pavlović, *Vrednota u svijetu*, Biblioteka *Sabrana djela Pavla Vuk-Pavlovića*, knjiga 3, Milan Polić (ur.) (Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2007), p. 137.

Ideja za osnivanjem *Zagrebačkog estetičkog laboratorija* proizašla je iz želje profesorice Željke Metesi Deronjić za oživljavanjem Vuk-Pavlovićeva skopskog *Estetičkog laboratorija*. U okviru nekih svojih kolegija, poput Hrvatske estetike, Povijesti hrvatske filozofije i Hrvatske filozofske baštine u europskom kontekstu, koje izvodi na Odsjeku za filozofiju i kulturologiju Fakulteta hrvatskih studija, profesorica Metesi Deronjić u svojim je predavanjima često vođena filozofijom Pavla Vuk-Pavlovića. Na njezin prijedlog, i uz pomoć Udruge studenata filozofije *Scopus*, 9. veljače 2022. godine održan je prvi sastanak *Zagrebačkog estetičkog laboratorija*, gdje je uz ploče *Azre*, Edith Piaf i *Idola*, sastavljen organizacijski odbor od osam studenata, entuzijastičnih zaljubljenika u umjetnost i filozofiju, koji su predlagali ideje i aktivnosti za novoosnovani znanstveno-kulturni projekt, poput čitanja literarnih radova, organiziranja studentskih izložaba, razgovora s umjetnicima, posjeta muzejima, predavanja i rasprava. Dana 22. ožujka 2023. profesorica Metesi Deronjić službeno je predstavila rad *Zagrebačkog estetičkog laboratorija* znanstvenoj i široj javnosti. U svom predstavljanju usredotočila se na prikaz filozofskog učenja Pavla Vuk-Pavlovića koji je utkan u samim temeljima njegova *Laboratorija*. Na tragu Vuk-Pavlovićeva učenja o važnosti estetskog odgoja i zauzetosti umjetnosti za vrednote, izgradnju ličnosti i njegovanju senzibiliteta za različitost, *drugost* te napose čovječnost, *Zagrebački estetički laboratorij* teži oživljavati i održavati iste vrijednosti koje su danas, možda više nego ikada, prijeko potrebne u očuvanju budućnosti.

Jedna od prvih aktivnosti novoosnovanog *Zagrebačkog estetičkog laboratorija* bila je izložba studentskih radova pod naslovom »FHS – ART«, koja je okupila studente Fakulteta hrvatskih studija, Agronomskog fakulteta, Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, Sveučilišta Vern' te Visokog učilišta Algebra. Na taj su način mladi (još) neafirmirani talenti imali priliku kroz pjesme, kratke priče, slike, crteže, skulpture, stripove, digitalne crteže i fotografije pokazati svoj umjetnički talent. Ispunjeni prostor knjižnice Fakulteta hrvatskih studija kroz njihove je radove doprinio osvještavanju o važnosti umjetnosti kao svjedoku vremena. Umjetnost nije igra, zabava, ona ne teži kratkotrajnom zadovoljenju, već se njezina prava zadaća pokazuje u nastojanju za dohvaćanjem smisla i biti života, kao i svih ljudskih trenutaka i stanja od kojih se taj život sastoji.

O životu isprepletenom radošću i tugom govorio je prvi gost *Zagrebačkog estetičkog laboratorija*, književnik i sveučilišni profesor Kristian Novak, široj javnosti poznat po romanima *Črna mati zemla*, *Obješeni* i *Ciganin, ali najljepši*. Opisujući svoj spisateljski razvoj, Novak ističe važnost životnog iskustva kao neodvojivog dijela pisanja. Svaki čovjek u svom životu bez iznimke prolazi kroz dobre i loše trenutke. Život nije samo sreća, radost, on je bitnim dijelom

zahvaćen tugom i strahom. Novak vrlo iskreno i otvoreno priznaje da se boji smrti što je, uz česte prikaze nasilja, mržnje i raznih traumatskih događaja, jedna od dominantnijih tema njegovih djela. Na pitanje zašto ga upravo spomenuta tema najviše privlači, Novak odgovara da se u trenucima straha moramo kretati u smjeru rastućeg straha. Strah daje dvije mogućnosti: bježanje, što pruža privremeno rješenje i suočavanje, u čemu leži potencijal za promjenu. Na pitanje što vidi kao najveći neprijatelj umjetnosti, Novak odgovara da je to nametanje umjetnosti određenih zadaća. Umjetnost ne trpi imperativ, ona treba samo *biti* i biti slobodna.

Pored Kristiana Novaka, pristupačnog i duhovitog sugovornika, svojim se smislom za humor osobito istaknuo i sljedeći gost karikaturist Nikola Plečko, najpoznatiji pod svojim umjetničkim imenom Nik Titanik. Svojim dnevnim komentarima u formi karikature, Titanik pronalazi apsurd i humor u stvarima iz svakodnevnog društvenog, kulturnog i političkog života. Karikatura je provokativna simbolika i umjetnik se u ovom mediju nerijetko izlaže opasnosti jer ne može svatko shvatiti skriveni apsurd. Iz tog je razloga humor ozbiljan i težak posao. Njegova poruka jest da treba pronaći humor u životu, a sam iskreno govori o svojoj borbi s depresijom koju povezuje s kreativnošću. Karikatura, objašnjava Titanik, ismijava, propitkuje, kritizira pojedine likove i situacije koje čine ovaj život težim ili gorim nego što bi trebao biti. Govoreći o stvaralaštvu i životu općenito, Titanik naglašava važnost kritike koju vidi kao ključni faktor u razvoju svijeta i društva, ali i spašavanju duševnosti, intelekta i umjetnosti same. Najveći neprijatelj umjetnosti za Titanika predstavlja ignorancija od strane političke vlasti, što i sam vrlo jasno daje do znanja svojim svakodnevnim karikaturama.

Djelovanje *Zagrebačkog estetičkog laboratorija* u akademskoj godini 2022/2023. zaokružio je razgovor s višestruko nagrađivanom đurđevačkom književnicom Božicom Jelušić. U opuštenoj i ugodnoj atmosferi, Božica Jelušić uveseljavala je publiku pričama o raznim dogodovštinama iz vremena njezinih nastavničkih dana kao profesorice engleskog i hrvatskog jezika. Govorila je potom o prirodi, njezinoj važnosti za čovjeka i potrebi za njezinim očuvanjem, ali i o raznim podravskim motivima koji je vječno inspiriraju u njezinom pjesničkom doživljaju svijeta koji često pretače u stihove na kajkavskom narječju. Prije čitanja nekoliko odabranih pjesama kojim se završio ovaj susret s umjetnicom, i gospođi Jelušić postavljeno je pitanje što je danas najveći neprijatelj umjetnosti na koje je odgovorila da je to bez sumnje sveprisutan, »zagušljiv« kič popraćen oportunistom bez hijerarhije i autoriteta.

Razgovori s umjetnicima u okviru *Zagrebačkog estetičkog laboratorija* pokazali su se kao izvrsna prilika da se mladi upoznaju s poznatim domaćim umjetnicima koji su im, svaki iz obzora svoje umjetnosti, objasnili proces (ali i

poteškoće) umjetničkog stvaralaštva, dali korisne savjete te s njima, na potpuno iskren način, podijelili svoj pogled na život i smisao, odnosno zadaću umjetnosti.

»Mi kujemo bodočnost«, riječi slovenskog glazbenog sastava *Laibach*, zorno opisuju filozofiju Pavla Vuk-Pavlovića. Budućnost je potrebno graditi, a to je moguće tek poštivanjem individualnosti, slobode, kreativnosti i ljudskog dostojanstva. Umjetnost je komentar, kritika i provokacija društva i vremena. Ona preispituje s ciljem stvaranja bolje, nove stvarnosti. Umjetnost treba slaviti, čuvati i poštovati. U tome leži prava svrha i cilj *Zagrebačkog estetičkog laboratorija* koji kroz izložbe, razgovore, predavanja i rasprave potiče na kreativnost, razmišljanje i kritiku, otvara pitanja i traži odgovore, gradi bolju i snažniju budućnost te ukazuje na neraskidivu vezu između umjetnosti i filozofije, oživljavajući temeljne ideje filozofije odgoja i estetike Pavla Vuk-Pavlovića.

Lucija Pušonjić